

Sygn. akt III CSK 113/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 grudnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Barbara Myszka

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa J.W. C. H. S.A.

z siedzibą w Z.

przeciwko "K. R." sp. z o.o. z siedzibą w K.

i Skarbowi Państwa - Staroście N.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 26 listopada 2014 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Okręgowego w N.

z dnia 27 listopada 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację oraz obciąża
pozwaną "K. R." sp. z o.o. z siedzibą w K. kosztami postępowania
apelacyjnego i kasacyjnego, pozostawiając ich szczegółowe
wyliczenie referendarzowi sądowemu.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w M. wyrokiem z dnia 12 lipca 2010 r., sprostowanym postanowieniem z dnia 8 września 2010 r., uwzględniając powództwo J.W. C. spółki akcyjnej z siedzibą w Z. przeciwko „K. R.” spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K. i Skarbowi Państwa - Staroście N., uzgodnił treść księgi wieczystej nr [...] prowadzonej przez Sąd Rejonowy w M. w ten sposób, że nakazał ujawnienie w dziale II tej księgi powódki jako wieczystego użytkownika działki oznaczonej w ewidencji gruntów nr 23 oraz właściciela budynku karczmy regionalnej, stanowiącego odrębną nieruchomość, w miejsce wpisanej w tym dziale pozwanej Spółki.

Sąd Okręgowy w N. wyrokiem z dnia 29 maja 2012 r. oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Działka objęta żądaniem pozwu, stanowiąca własność Skarbu Państwa, pozostawała w użytkowaniu wieczystym Przedsiębiorstwa Turystycznego „C. P.” spółki akcyjnej w K. Spółka ta, na podstawie umowy zawartej w dniu 10 grudnia 1998 r., wydzierżawiła opisaną działkę wspólnikom spółki cywilnej „S. T.”, którzy w 1999 r. wybudowali na niej ze środków własnych budynek karczmy regionalnej. W dniu 17 grudnia 1999 r. wspólnicy spółki cywilnej „S. T.”, spółka akcyjna PT „C. P.” i J. M. zawarli w formie aktu notarialnego umowę spółki z ograniczoną odpowiedzialnością pod firmą „S. T.” W umowie tej spółka PT „C. P.” zobowiązała się przenieść na zawiązaną spółkę prawo użytkowania wieczystego działki nr 23 i prawo własności wybudowanego na niej budynku. Zobowiązanie to zostało wykonane na podstawie umowy zawartej w dniu 11 stycznia 2000 r.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością „S. T.” działa obecnie pod firmą „K. R.” spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K. i jest ujawniona w księdze wieczystej nr [...] jako użytkownik wieczysty działki nr 23 i właściciel budynku K. R. Powódka J.W. C. S.A. jest następcą prawnym Przedsiębiorstwa Turystycznego C. P.

Sąd Okręgowy podzielił ocenę Sądu Rejonowego co do zasadności powództwa. Wskazał na nieważność umowy z dnia 17 grudnia 1999 r. w części, w której spółka akcyjna PT „C. P.” zobowiązała się do wniesienia do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością „S. T.” aportu w postaci prawa użytkowania wieczystego działki nr 23 i własności budynku, z uwagi na naruszenie zasad reprezentacji obowiązujących spółkę akcyjną, określonych w art. 374 kodeksu handlowego; przy zawieraniu tej umowy spółkę PT „C. P.” reprezentowali członkowie zarządu będący jednocześnie współnikami zawiązywanej spółki. W konsekwencji, na podstawie art. 58 § 1 k.c., uznał za nieważną również - stanowiącą podstawę zaskarżonego wpisu - umowę z dnia 11 stycznia 2000 r., przenoszącą prawo użytkowania wieczystego gruntu oraz własność budynku na nowo zawiązaną spółkę „S. T.”

Sąd Najwyższy, na skutek skargi kasacyjnej pozwanej, wyrokiem z dnia 27 czerwca 2013 r., III CSK 294/12, uchylił wyrok Sądu Okręgowego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Podzielił zarzut podważający - wyrażoną z naruszeniem art. 58 § 1 k.c. - ocenę nieważności części umowy spółki z dnia 17 grudnia 1999 r., zobowiązującej spółkę PT „C. P.” do wniesienia aportu na pokrycie udziałów w spółce „S. T.” w postaci prawa użytkowania wieczystego działki nr 23 i własności posadowionego na niej budynku, a w konsekwencji - umowy przenoszącej te prawa.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 27 listopada 2013 r. zmienił wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu. Powołując się na związanie wykładnią prawa dokonaną w rozpoznawanej sprawie przez Sąd Najwyższy (art. 398 k.p.c.), uznał za bezzasadny zarzut nieważności umowy z dnia 11 stycznia 2000 r. z uwagi na naruszenie zasad reprezentacji spółki PT „C. P.” Odnosił się również do dwóch innych - wskazanych przez powoda - przyczyn nieważności tej umowy, pominiętych w dotychczasowym postępowaniu z uwagi na przyjętą koncepcję rozstrzygnięcia.

W ocenie Sądu Okręgowego, spółka akcyjna PT „C. P.”, której jedynym akcjonariuszem była państwowa osoba prawna, nie miała obowiązku powiadomienia Ministra Skarbu Państwa o zamiarze zawarcia umowy przenoszącej

prawo użytkowania wieczystego gruntu i własności budynku na rzecz spółki „S. T.” Zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia tej umowy (Dz. U. z 1997 r. Nr 115, poz. 741; dalej: „u.w.u.S.P.”), wymieniony obowiązek aktualizował się jedynie wtedy, gdy przedmiot zamierzonej czynności przekraczał równowartość kwoty 50.000 ECU. Przy ustalaniu równowartości przedmiotu umowy z dnia 11 stycznia 2000 r. nie można uwzględnić wartości budynku posadowionego na działce nr 23 (wyrażającej się kwotą 2.500.000 zł), gdyż spółka P.T. „C. P.” nie poniosła kosztów jego wybudowania; równowartość zaś prawa wieczystego użytkowania objętego tą umową nie przekroczyła wskazanej kwoty progowej.

Sąd Okręgowy stwierdził, że nieważności umowy z dnia 11 stycznia 2000 r. nie można upatrywać w braku - wymaganej w art. 388 k.h. w związku z art. 620 k.s.h. - zgody walnego zgromadzenia akcjonariuszy spółki P.T. „C. P.” na zbycie nieruchomości fabrycznej, gdyż działka nr 23 będąca przedmiotem użytkowania wieczystego oraz wzniesiony na niej budek nie były wykorzystywane przez spółkę do działalności produkcyjnej.

Wyrok powyższy zaskarżyła w całości skargą kasacyjną powódka. W ramach podstawy kasacyjnej naruszenia przepisów postępowania (art. 398 § 1 pkt 1 k.p.c.) podniosła zarzuty naruszenia:

- art. 386 § 4 i art. 386 § 1 k.p.c. wskutek wydania wyroku reformatoryjnego zamiast wyroku kasacyjnego mimo nierozpoznania przez Sąd pierwszej instancji dwóch spośród trzech zarzutów nieważności umowy przenoszącej prawo użytkowania wieczystego i dokonania oceny materiału dowodowego pod kątem pominiętych zarzutów dopiero przez Sąd drugiej instancji, przez co powódka została pozbawiona prawa do kontroli instancyjnej (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP);

- art. 382 k.p.c. przez wydanie orzeczenia reformatoryjnego na podstawie materiału dowodowego, który nie został zabrany ani w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji, ani w postępowaniu apelacyjnym, w tym na podstawie tabel NBP średnich kursów Euro bez wydania postanowienia dowodowego w tym przedmiocie;

- art. 231 i art. 234 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez przyjęcie, że nie wymaga dowodu sposób ujęcia w księgach rachunkowych powodowej spółki wartości budynku wzniesionego przez osobę trzecią na gruncie będącym w użytkowaniu wieczystym;

- art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez uznanie, że ustalenie wartości przedmiotu spornej czynności prawnej może opierać się na alternatywnym ustaleniu kursów Euro, na koniec września 1999 r., koniec grudnia 1999 r. i koniec stycznia 2000 r. oraz

- art. 19 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez przypisanie oznaczeniu przez powódkę wartości przedmiotu sporu, obejmującej jedynie wartość prawa użytkowania wieczystego, nowej funkcji, mającej wpływ na ocenę roszczenia.

Podstawę kasacyjną naruszenia prawa materialnego skarżąca wypełniła zarzutami naruszenia:

- art. 5 ust. 3 w związku z art. 5 ust. 1 pkt 3 u.w.u.S.P. w brzmieniu obowiązującym w dniu 11 stycznia 2000 r. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie wskutek wadliwego uznania, iż wartość przedmiotu zawartej w tym dniu umowy nie przekroczyła równowartości 50.000 Euro oraz że do wartości tej nie wlicza się budynku wzniesionego przez osobę trzecią na gruncie będącym w użytkowaniu wieczystym, co stanowiło naruszenie art. 390 § 2 k.p.c.;

- art. 65 § 1 i 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyjęciu wartości kwestionowanej czynności prawnej w oderwaniu od rzeczywistej treści tej czynności;

- art. 235 § 2 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że możliwa jest ocena wartości prawa użytkowania wieczystego bez uwzględnienia wartości budynku posadowionego na gruncie użytkowanym wieczyście, co spowodowało naruszenie art. 5 ust. 8 u.w.u.S.P. przez jego niezastosowanie;

- art. 374 k.h. w związku z art. 58 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie wskutek uznania, że istniała ważna podstawa prawna do dysponowania gruntem - będącym w użytkowaniu wieczystym poprzedniczki powódki - przez osobę trzecią na cele budowlane, co miało wpływ na niewidoczność tego budynku przez

użytkownika wieczystego w swoich księgach rachunkowych oraz - art. 2 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że przepisy te stanowią podstawę ustania równowartości przedmiotu umowy, o której mowa w art. 5 ust. 3 u.w.u.S.P.

Powołując się na tak ujęte podstawy kasacyjne, powódka wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia w całości i oddalenie apelacji.

Pozwana „K. R.” spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K. wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej.

Pozwany Skarb Państwa - Starosta N., zastąpiony przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty podniesione w ramach obu podstaw kasacyjnych zostały skierowane przeciwko - dokonanej przez Sąd Okręgowy - ocenie ważności umowy z dnia 11 stycznia 2000 r., przenoszącej prawo użytkowania wieczystego działki nr 23 i własność posadowionego na niej budynku, jedynie w płaszczyźnie przepisów ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa w brzmieniu obowiązującym w dniu 11 stycznia 2000 r., tj. w chwili zawarcia umowy stanowiącej podstawę zaskarżonego wpisu.

W art. 3 ust. 1 pkt 3 powołanej regulacji ustawodawca upoważnił Ministra Skarbu Państwa do zgłoszenia sprzeciwu wobec czynności prawnych państwowych osób prawnych, w tym również banków i zakładów ubezpieczeń, w zakresie rozporządzania składnikami majątku trwałego w rozumieniu przepisów o rachunkowości oraz nieodpłatnego oddania tych składników do korzystania innym podmiotom na podstawie umów prawa cywilnego, z zastrzeżeniem ust. 3. W celu zapewnienia możliwości zrealizowania tego uprawnienia nałożono na państwowe osoby prawne obowiązek powiadomienia Ministra Skarbu Państwa zamiarze dokonania czynności prawnej, o której mowa w ust. 1 pkt 3, jeżeli jej przedmiot przekracza równowartość kwoty 50.000 ECU (art. 5 ust. 3)

oraz wprowadzono sankcję nieważności umowy zawartej z naruszeniem tego obowiązku (art. 5 ust. 8).

Zasadniczy spór między stronami ogniskował się wokół tego, czy przedmiot zamierzonej umowy, sfinalizowanej w dniu 11 stycznia 2000 r., przekroczył równowartość wskazanej wyżej kwoty. Sąd Okręgowy udzielił na to pytanie odpowiedzi negatywnej. Przyjął, kierując się stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 25 listopada 2011 r., III CZP 60/11 (OSNCP 2012, nr 6, po. 66) - podjętej w związku z wątpliwościami wynikłymi przy rozpoznawaniu po raz pierwszy apelacji powódki - że umowa ta obejmowała rozporządzenie zarówno prawem użytkowania wieczystego gruntu, jak i prawem własności posadowionego na nim budynku; uznał jednak, że ustalenie równowartości tak określonego przedmiotu umowy nie może nastąpić z uwzględnieniem wartości budynku, skoro kosztów jego wybudowania nie poniósł użytkownik wieczysty mający status państwowej osoby prawnej, lecz osoba trzecia - dzierżawca gruntu będącego w użytkowaniu wieczystym. Należy zgodzić się ze stanowiskiem skarżącej, podważającym trafność tego zapatrywania.

Z motywów zaskarżonego wyroku wynika, iż - w ocenie Sądu Okręgowego - stosownie do art. 5 ust. 2 w związku z art. 5 ust. 1 pkt 3 u.w.u.S.P., podstawę ustalenia równowartości przedmiotu umowy objętej niniejszym sporem stanowiły przepisy ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości w brzmieniu obowiązującym w chwili jej zawarcia (Dz. U. Nr 121, poz. 591 ze zm.). Jest to jednak pogląd błędny, gdyż treść powołanych przepisów wniosku takiego nie usprawiedliwia; ustawodawca odwołał się w tych unormowaniach do przepisów ustawy o rachunkowości tylko w zakresie potrzeby ustalenia, czy przedmiot rozporządzenia przez państwową osobę prawną stanowi składnik jej majątku trwałego w rozumieniu tej ustawy. O ile zatem Sąd Okręgowy prawidłowo uznał, iż prawa objęte zamierzonym rozporządzeniem stanowiły składniki majątku trwałego na gruncie ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości w brzmieniu obowiązującym w grudniu 1999 r. i w styczniu 2000 r. (zob. art. 3 ust. 1 pkt 11 tej ustawy oraz uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2003 r. nie publ.), o tyle bezzasadnie przyjął, że ich równowartość powinna zostać określona bez uwzględnienia wartości budynku, skoro użytkownik

wieczysty nie poniósł kosztów jego wzniesienia. Aprobata tego drugiego założenia prowadziłaby do wyłączenia spod kontroli Ministra Skarbu Państwa (Ministra właściwego do spraw Skarbu Państwa) rozporządzeń państwowych osób prawnych, obejmujących składniki ich majątku trwałego niezależnie od ich wartości. Taka wykładnia analizowanych przepisów byłaby nie do zaakceptowania z uwagi na jednoznaczne brzmienie art. 5 ust. 3 u.w.u.S.P. i celu tej regulacji.

W świetle przytoczonych argumentów, nie można skutecznie odeprzeć podniesionego w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 5 ust. 3 w związku z art. 5 ust. 1 pkt 3 u.w.u.S.P.

Wbrew odmiennemu zapatrywaniu skarżącej, dokonanie przez Sąd Okręgowy oceny ważności umowy z dnia 11 lutego 2000 r. w płaszczyźnie innych jeszcze - pominiętych przez Sąd pierwszej instancji - przepisów prawa materialnego, nie usprawiedliwia zarzutów naruszenia art. 386 § 1 oraz art. 386 § 4 k.p.c.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, do nierozpoznania istoty sprawy, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dochodzi wtedy, gdy sąd nie zbadał podstawy materialnoprawnej dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, a więc nie odniósł się do tego, co jest przedmiotem sprawy uznając, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych lub procesowych unicestwiających dochodzone roszczenie (zob. m.in. wyroki z dnia 9 stycznia 2001 r., I PKN 642/00 (OSNAPIUS 2002, Nr 17, poz. 409), z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00 (OSP 2003, Nr 3, poz. 36), z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, nie publ., z dnia 24 marca 2004 r., I CK 505/03, nie publ. oraz z dnia 16 czerwca 2011 r., I UK 15/11 (OSNP 2012, nr 15-16, poz. 199). Stojąc na gruncie tego zapatrywania, nie można uznać, iż sytuacja taka wystąpiła w sprawie niniejszej tylko dlatego, że Sąd Okręgowy zbadał podstawę materialnoprawną powództwa w szerszym zakresie niż uczynił to Sąd pierwszej instancji, ale w ramach podstawy faktycznej przytoczonej przez stronę powodową.

Za bezzasadny należy uznać również zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., gdyż naruszenie tych przepisów może stanowić

usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej jedynie wtedy, gdy uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji nie ma wszystkich koniecznych elementów, bądź zawiera tak kardynalne braki, które uniemożliwiają kontrolę kasacyjną (zob. m.in. orzeczenia: z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, Nr 4, poz. 83, z dnia 19 lutego 2002 r., IV CKN 718/00, z dnia 18 marca 2003 r., IV CKN 11862/00, z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01, z dnia 22 maja 2003 r., II CKN 121/01 - niepubl.). Uzasadnienie zaskarżonego orzeczenie nie jest dotknięte takimi wadami. Wskazany przez skarżącą przepis, określający wymagania stawiane uzasadnieniu wyroku, nie stanowi właściwej płaszczyzny do podważenia trafności ustaleń faktycznych, przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia.

Skoro Sąd drugiej instancji ustalił, że wartość budynku wzniesionego na działce nr 23 zamknęła się - na koniec 1999 r. - sumą 2.500.000 zł, a wartość prawa użytkowania wieczystego - na dzień 18 listopada 1999 r. - kwotą 208.537 zł, to nie ulega wątpliwości, że przedmiot umowy obejmującej te składniki majątku trwałego spółki PT „C. P.” stanowił równowartość kwoty znacznie przekraczającej próg określony w art. 5 ust. 3 u.w.u.S.P. Dla oceny tej nie ma znaczenia średni kurs EURO ogłoszony przez NBP we wskazanych przez Sąd Okręgowy datach, gdyż nawet przy uwzględnieniu najniższego z tych kursów (4,2200 zł/EURO) równowartość przedmiotu rozporządzenia umową z dnia 11 stycznia 2000 r. przekroczyła kwotę 50.000 EURO. W świetle tej konstatacji bezprzedmiotowe jest rozważanie pozostałych zarzutów skarżące.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.